

Vzpomínky z Ruska na Jaroslava Haška

A. Cechmajstr:

Jaroslav Hašek, jehož Dobrý voják Švejk dosáhl takového úspěchu doma i v cizině, byl zjev mezi nemnohými našimi humoristy ojedinělý. Jeho svérázný humor, byť i někdy nezvykle drsný, budil již před válkou pozornost. Hašek byl znám zvláště v Praze spíše nevázaným bohémským životem a uličnickými kousky než literární činností. Měl nesporně mnoho schopností, které ubíjel nespoutaným životem se širokým svědomím, které se tak zrcadlilo v jeho široké dobrácké tváři, ozářené úsměvem.

Studoval obchodní akademii v Praze — obor, který byl v příkrém rozporu s jeho povahou. Politicky prý byl anarchista, ač dnes nelze určitě tvrditi, zdali to Hašek myslil s anarchistickými ideami vážně, nebo si tropil z učení Bakuninova a Kropotkinova posměch, jako ze všeho na světě. Redigoval nějaký čas »Komunu«, vycházející v Plzni; potom pracoval v redakci »Světa zvířat«, kde v odborných statích popisoval řadu neznámých a nevidaných zvířat a ptáků. Podivuhodné vlastnosti a pestrý život těchto tvorů dovedl vylíčiti tak živými a fantastickými barvami, že uváděl přírodopisce a přírodopytce v úžas. Nedalo ani mnoho práce, aby se zjistilo, že Haškem objevení exotičtí tvorové vylíhli se v hlavě humoristy a šprýmaře. Dnes se vypravuje o Haškovi tolik historek, že je těžko zjistiti, co je pravda a co je vybájeno. Nejčastěji přispíval do různých v Praze vycházejících humoristických a satirických listů drobnými črtami a časovými vtipy. A tak v chvatu jeho tuláckého života vzniklo několik knih humoresek, které psával po kavárnách. Když zálohy a honoráře se svými, stejně veselými a bestarostnými kamarády již dávno utratil.

Nedávno kdosi »objevil«, že ve Švejkovi nakreslil Hašek sám sebe. Kdo Haška znal, poznal jej ve Švejkovi na první pohled. Nadarmo Hašek nesloužil u českobudějovického 91. pluku, kde našel svoje figury: Lukáše, Ságnera, Katze, Marka, Balouna a j. Když Hašek — příslušný do nedalekých Mydlovar — narukoval za války do Českých Budějovic, neměli dostatek vojenských čepic a proto chodili rezervisté první dny ve vojenských uniformách a na hlavě nosili klobouky. Hašek, aby rozdíl mezi vojenskou uniformou a civilní pokrývkou hlavy lépe vynikl, zašel k vetešníkovi, kde si koupil starý, lesklý cylindr, který si vážně nasadil na hlavu a vážně kráčel do kasáren k velikému veselí mládeže a ještě většímu pohoršení lidí starších.

Když se konečně dostal Jaroslav Hašek na frontu, nepobyl tam dlouho a ocitl se v ruském zajetí. Nevím, kde v zajetí žil; pravděpodobně v Kyjevě, neboť již v létě 1916 byl spolupracovníkem týdeníku »Čechoslovan«, který nesl hrdý

podtitul »Neodvislý list boje za samostatnost národa«. Tento list vydával a redigoval Věnceslav Švihovský v Kyjevě (Vladimírská 30). V tomto listě v č. 18 ze dne 17. července 1916 objevil se ve feuilletonu »Historika o obraze císaře Františka Josefa I.« Za tento humoristicko-satirický článek zařadily rakouské úřady Haška do alba velezrádců »pro velezrádný a Veličenstvo urážející obsah«. Následovala celá řada článků které nepostrádaly propagačního smyslu pro vstup našich zajatců do československého zahraničního vojska. Hašek v nich tepal a zesměšňoval opatrnickví českých lidí, kteří čekali v zajateckých táborech na výsledek války a zrádcovali ty, kteří odcházeli dobrovolně do boje proti Rakousko-Uhersku a Německu.

Bylo to někdy v červnu 1917, když kdosi přinesl na frontu zprávu, že Hašek v uniformě čs. dobrovolníka potlouká se v Kyjevě po hostincích a kavárnách a opíjí se. V rotách 1. střeleckého pluku bylo z té zprávy pobouření. A výsledkem byla žádost, aby Hašek byl z Kyjeva odvolán a zařaděn k pluku. Stalo se a jednoho dne objevil se Hašek u štábu 1. pluku v Remčicích, kde tábořila 7. rota a nějaký kulometný oddíl. Přišel a rozdával časopis »Revoluce«, který psal a štvál proti Československé národní radě, odbočce v Rusku, v jejímž čele stál prof. T. G. Masaryk. Vojáci plátek zabavili a pohnali Haška před plukovní komitét. Hašek se zkroušenou tváří doznal své chyby a na důkaz, že se nebude plést do politiky a požádal o zařadění ke kulometnému oddílu. Napřed však si odpýkal trest, který od velitele pluku dostal. Nepamatuji už, kolik dní za své kousky seděl v primitivní »katalášce« 1. pluku.

Později setkal jsem se s Jaroslavem Haškem po ústupu od Tarnopole. Když československá brigáda odpočívala po přestálých bojích na Ukrajině, byl Hašek přidělen ku štábu 1. pluku k t. zv. písařské komandě. Nosíval záplatované kalhoty a na opasku koženou tašku na revolver. To už byl opět ve svém živlu, sámý humor a taškařice. Objevil se v židovském krámku v Berezně, poručil si tabák, zápalky a jiné drobné potřeby, divoce při tom kouleje očima po židovi, který ustrašeně třesoucícma rukama »pána« ob-

sluhoval, šilhaje po revolverovém pouzdru, na němž Hašek nápadně držel ruku. Když měl nakoupeno a obchodník zboží spočítal, Hašek prudkým pohybem otevřel pouzdro, které obsahovalo místo obávané zbraně peníze a kuřácké potřeby, a k radostnému údivu židovu — zaplatil. — Hašek tvrdil, že mu byl svěřen úkol psátí historii 1. střeleckého pluku Jana Husi — nevím, byla-li to pravda či ne. Veselou a dobráčkou povahou získal si obliby u důstojníků i vojáků. Byl dobrý kamarád, velkým vojákem však nikdy nebyl. Při nových volbách do pluk. komitétu byl zvolen s Husákem, Langrem, J. Veselým a jinými, také Hašek. Předsedou se stal Veselý a tajemníkem Hašek. Schůze komitétu odbyly se nejčastěji v bytě velitele II. praporu poručíka Husáka v Labuni, kde jsme obývali veliký pokoj u židovské rodiny. Pokoj sloužil za kancelář i bydliště. S Haškem bývaly potíže. Předseda Veselý byl tak trochu prudké povahy — tenkrát jsme tomu říkali zbrklost — Hašek byl sice klidšas, ale tvrdohlavý, nenechal si mnoho radit a tak docházelo k častým konfliktům. Bydlil v Berezné, často však docházel do Labuně k praporčíkovi Všetičkovi od 5. roty. U roty svými nápady všecko rozesmál, zvláště byl-li dostatek »nikolajevky« (vodky). Vtip střídal vtip, někdy uspořádal humorné — často dosti chlupaté — přednášky. Málokdy se dal přemluvit, aby ze svých taškařin něco napsal — vlastně nadiktoval. Tu pak přecházel volně po kanceláři a diktoval a písař 5. roty psal. Mnohá veselá »beseda«, uveřejněná v té době v »Čechoslovanu« uzřela světlo světa v ukrajinském židovském městečku Labuni. Po takovém nočním tahu přicházel pak pozdě do schůzí komitétu, kde se ztrápeným a provinilým výrazem ve tváři vyslechl ostré výtky vždy starostlivého předsedy Jos. Veselého. Ovšem k srdci si otcovská napomenutí nebral a žil dále po svém způsobu.

V té době konaly se v 1. pluku přípravy k velikým slavnostem, které se měly konati 28. září 1917 u příležitosti plukovního svátku. Tehdejší velitelé jednotlivých batalionů, poručíci Švec, Syrový a Müller (poručík Husák zatím odjel do Francie) s veliteli rot pilně do-

zírali na cvičení vojenská, která měla být při slavnosti hostům předvedena. Kromě toho každý batalion měl předvésti ještě sokolská cvičení. První batalion měl předvésti ještě sokolská cvičení, První batalion skupiny, druhý devítky a třetí cvičení s puškami, celý pluk pak prostě z posledního sokolského sletu. Konečně byl připravován originální šachový turnaj se živými figurami a skupinami. Také Hašek pracoval na slavnostních přípravách. Podle vyprávění předsedy Veselého měl Hašek na starosti hlavně opatření nápojů. Kromě jiných nápojů bylo sehnáno také víno, kterého se pak o svatováclavském posvícení jevil veliký nedostatek, neboť jeho velká část byla vypita již dávno před slavností — prý také zásluhou Haškovou! — Přesto se slavnosti vydařily. Hašek napsal o nich nadšený referát, který byl uveřejněn v č. 41 »Čechoslovana« dne 8. října 1917 pod titulem: »1914—1917. Jubilejní slavnost prvního československého pluku Jana Husi 28. září na den sv. Václava.« Kdyby vedle data »V polí 29. září« nebylo uvedeno jméno — Jaroslav Hašek — snad by ani nikdo nevěřil, že nadšený článek o našem vojsku napsal tento nespoutaný, posměvačný cynik, jemuž nebylo nikdy nic svatým!

Za necelý měsíc — 23. října 1917 — slavil 1. pluk 3. výročí odchodu České družiny z Kyjeva na frontu. Konalo se slavnostní shromáždění pluku, kde kromě předních osobností promluvil o jubileu za plukovní komitét také Hašek. Snad to spontánní revoluční nadšení, které zachvátilo naši emigraci, zachvátilo svou mocnou silou i Haškovu roztěkanou mysl. Než jeho neklidná tulácká krev nedala mu dlouho v klidu žiti.

Jednoho říjnového dne překvapil všechny senační zprávou, že odhalil stopu německých vyzvědačů, která prý vede do Kyjeva. Nevím, dostal-li dovolení, aby jel stopovat tyto špioňy. Druhého dne však odjížděl na dvoukolevém vozíku, taženém chlupatým koníkem, na nádraží do Pollonoje, odkud odjel nejbližším vlakem do Kyjeva. Zestesklo se mu po rušném životě tohoto města? Či skutečně jel tam za určitým cílem? Fakt je, že jsme milého Jaro

slava Haška u 1. pluku víckrát nespatriili. Za to jsme čítali jeho příspěvky, uveřejněné v »Čechoslovanu«. Humoristických besed Haškových je roztroušeno mnoho po stránkách zmíněného listu. Zmíním se aspoň o některých. V č. 44. je besídka pod čarou »Karel byl v Praze«. (Psáno u příležitosti jeho italské výpravy), kde vtipně popisuje návštěvy bývalého arcivévody Karla v Praze v letech 1909—1910 a jeho »znalost« čestiny. V č. 48. v besídce »Hořícký pan hejtman« tepe válečnou rakouskou cenzuru. Líčí tam místního redaktora u raportu u pana hejtmana, který dává nakonec redaktrovi instrukce, jak se musí vlastenecké citění a loyality táhnouti jako červená niť všemi jeho články a uděluje několik rad a pokynů pro hospodáře a hospodyně. Na příklad: »Aby mléko v létě brzy nezkyšlo, položme do něho list divokého křenu a zvolíme třikrát slávu našemu milovanému mocnáři.« V čís. 50. je feuilleton o poměrech v Rakousku. A v čís. 53. z 31. prosince 1917 kromě feuilletonu o Novém roce v různých dobách, ještě veršované říkání: »Co se všecko v minulém roce na světě stalo. Pro potěšení všem složil a sepsal Jaroslav Hašek.« Je to vtipné líčení světových událostí měsíc za měsícem. Ku konci je tento doslov:

»Nechť nový rok nám nové nese štěstí,
nechť každý z nás se vrátí rád,
pod českým praporem se zbrání v pěsti,
nechť rok ten Karel bude proklínat!«

V čís. 1. nového ročníku »Čechoslovana« ze dne 7. I. 1918 je nová příloha humoristicko-satirická »Lucerna«, kterou pravděpodobně řídil i vyplňoval Hašek. Svědčí o tom jeho veršovaný »Malý feuilleton« uveřejněný v této příloze pod čarou. V hlavním listě je uveden redaktor a vydavatel V. Švihovský, tajemník redakce dr. V. Charvát, jako hlavní spolupracovníci: J. Hašek, B. Hůla, V. Svoboda a L. Tuček. V čísle je ještě Haškův feuilleton, věnovaný stému jubileu státní rakouské policie, seburčení národů a reformě manželství. — Je škoda, že Haškovy propagační a humoristické články protirakouské, psané a tisknuté v Rusku, nebyly doposud úplně sebrány. Ukázaly by na kolik byla i ne-

Za spoutaná osobnost bohémského humoristy str-
žena do víru revolučního hnutí, jak břitkým
pérem toto hnutí podporoval a živil, byť i ne-
vytrval v našem boji až do konce. O dalších
osudech Haškových jsou správy dosti sporé.
Nevím, v jakém poměru k našemu hnutí ocitl
se Hašek po svém odchodu od 1. pluku, neboť
v nastalém politickém chaosu, zvýšeném roz-
padnutím ruské armády a obecným hospodář-
ským zmatkem, přišly jiné starosti, než pátrati
po činnosti bývalého tajemníka pluk. komitétu.

S blížícím se jarem hrnuly se na Ukrajinu
německo-rakouské oddíly vojska a četnictva,
aby ji obsadily a využily hospodářských zásob,
které se domnívaly zde nalézt. Náš pluk, který
se již před tím vystěhoval z rajonu Berezná—
Labuň—Grycov do Žitomíru, chystal se nyní k
odchodu za Dněpr. Chvatnými pochody dali
jsme se na cestu po silnici ku Kyjevu. Toto
město, kdysi kolébku České družiny a 1. pluku,
prošli jsme jako poslední, dne 1. března 1918.
Prodělali jsme vysilující pochody rozbláčenými
cestami, než-li jsme dostihli města Priluk, kde
jsme nasedali do studených nákladních želez-
ničních vagonů. Projeli jsme Bachmačí, kde za-
tím pluky 2. čs. divise odrážely útoky němec-
kých brigád, snažících se odříznouti nám ústup
z Ukrajiny. Koncem května nastaly boje o Pen-
zu, Samaru a jiná města, stojící v cestě na-
šemu odjezdu do Francie. Zatím jiné skupiny
našich vojsk odrážely útoky sovětských částí
a tak jsme postupně ovládli sibiřskou magi-
strálu až do Vladivostoku. Po čase jsme se do-
věděli, že Jaroslav Hašek pracuje v Samaře ve
skupině Internacionalistů, ve zvláštní české
sekci. Jak se dostal do protivného tábora, bylo
nám záhadou, ač nás to příliš nepřekvapilo,
neboť v těch pohnutých dobách odešli od nás
lidé opravdovější a zásadovější než byl Hašek.

Až zase v létě dostaly se nám do rukou
»Zprávy uralského oblastního sovětu dělnic-
kých, rolnických a vojenských zástupců«, vy-
cházející v Jekatěrinburku, kde na první strá-
ně bylo sáhodlouhé provolání uralského komi-
sariátu k Čechoslovákům, zapřísahající tyto,
aby nevystupovali proti ruské revoluci a končí
výhružkou, že ti, kdož vystupují se zbraní v ru-
kou proti sovětům, nesmí se vrátiti do Čech!

A podepsán kromě jiných osob také komisař — Jaroslav Hašek. S tím zápalem, s jakým se zdál pracovat pro naši věc, bil se nyní za opojná hesla bolševické revoluce, které pomáhal proti nedávným bratřím z čs. revolučního vojska.

Tak se dostal Jaroslav Hašek od anarchismu přes »stranu mírného pokroku v mezích zákona«, z rakouské armády do ruského zajetí a do československého zahraničního vojska a odtud do bolševického »sovětu« uralské oblasti! — Podpis Haškův na úředním svolání vzbudil pochybovačný úsměv těch, kdož jej blíže znali.

Potom zapadl opět v moři ruských revolučních zmatků, zatím co my prožívali jsme rok 1919 na Sibiři.

Z článku M. Skačkova: »Jaroslav Hašek v SSSR.« (Literární noviny 1928 číslo 29.) dovídáme se několik dat o činnosti Haškova v letech 1919 a 1920. Zprávy jsou čerpány z předmluvy kritika Kolmana k ruskému vydání knihy »Dobrý voják Švejk v Rusku«, v nakladatelství »Moskovskoj Rabočij«. Skačkov tam píše: »Kolmanovy vzpomínky zabývají se léty 1919 až 1920, kdy žil Hašek ve městě Krasnojarsku se svou Šurinkou a pracoval jako redaktor v listech, vydávaných oddělením pro národnostní menšiny 5. sboru rudé armády. Za vedení Haškova vycházely dva časopisy: jeden byl čtyřjazyčný, psaný česky, německy, polsky a maďarsky, druhý byl baškirský. S jazykové stránky nebyly ovšem tyto časopisy bezvadné. Jaroslav Hašek obzvláště se pyšnil novinami baškirskými, které byly v historii baškirského národa prvním, jeho jazykem vydávaným časopisem. Hašek uveřejňoval v těchto časopisech úvodníky, humoristické črty o popech a jiné články, jež nyní shledává autor tohoto dopisu. Kolman charakterisuje periodu Haškova sibiřského působení, vypráví, že Hašek, když právě nepracoval na svých novinách, vykládal neúměrně o svém obchodu se psy. Blouznil o flekovském pivě, o vepřovém se zelím a s knedlíky atd. Hašek vůbec nehovořil vážně. Lidé, sedící s ním, se vždy museli smáti. Doma Hašek nic nedělal a nic nepsal, ač často vyprávěl, že připravuje veliké dílo a sděloval posluchači

různé epizody z něho. V Novosibirsku byly hraný za Haškovy režie jeho humoristické aktovky, při nichž se posluchači váleli smíchy. Škoda, že krátkost předmluvy zabránila autoru, aby vyprávěl dopodrobna své vzpomínky na Haška a jeho život v Rusku.»

Než ani v Rusku Hašek dlouho nevydržel. Snad to flekovské pivo a vepřová se zelím a knedlíky jej tak mocně táhlo do republiky. Koncem roku 1920 objevil se Hašek v Praze. A hned byl ve svém živlu. Našel své staré kumpány, s nimiž před válkou zakládal »stranu mírného pokroku v mezích zákona«. V Praze jeho pozornost upoutala Armáda spásy — jako bývalý komisař měl o armádu zájem.

Další osudy Haškovy nepatří již do rámce tohoto článku. Jen krátce řečeno:

Ku konci léta 1921 odstěhoval se Hašek do Lipnice n. Sázavou, kde pracoval na humorném líčení osudů »Dobrého vojáka Švejka za světové války«. Než nedokončil svého Švejka; jeho žaludeční choroba hlodala na jeho jinak vzdorném těle. V Lipnici koupil domek a trvale se tam usadil. Dlouho však »domácím pánem« nebyl. Choroba zhoršená ještě jeho věčnou žízňivostí sklátila jej předčasně do hrobu 3. ledna 1923, v poměrně mladém věku — 40 let.
